

Moral, kunskapsteori och förnumstigheter

Replik till Håkan Salwén

ROLF TORSTENDAHL* *Uppsala universitet*

Håkan Salwén har i sin debattartikel "Dålig moral eller dålig vetenskap eller varken det ena eller det andra" i *Historisk tidskrift* 134:2 (2014) utlovat en "klarare bild av vad meningsutbytet mellan" mig och Simon Larsson "i grund och botten handlar om" (s. 238). Eftersom han läser min tidigare artikel¹ slarvigt anser han sig kunna konstatera (som ett huvudresultat?), att "Larssons kommentar vittnar om att han delvis missförstår karaktären av Torstendahls kritik. En del av den kritik som Torstendahl för fram rör just den vetenskapliga kvaliteten, men klassificeras, med Torstendahl terminologi, som ett brott mot forskningsmoralen eller forskningsnormerna" (s. 245–246).

Det är absurt att påstå, att jag blandar ihop moralfrågorna med den vetenskapliga kvaliteten, eftersom jag i min artikel konstaterar att det finns två slags vetenskapsnormer, forskningsnormer (kunskapsteoretiska normer) och vetenskapsmoraliska normer, och att Larsson enligt mitt förmenande bryter mot båda. Om man inte kan förstå detta utifrån min artikel, kan man inte klargöra vad debatten i grund och botten handlar om. I artikelns avslutning står det också uttryckligen, att en del av min kritik riktat sig mot Larssons forskningsmoral, men också att till detta kommer min kritik i artikelns första avsnitt. "Där gäller invändningen inte forskningsmoralen" utan hans naiva godtagande av sakkunnigutlåtandena som underlag för de sakkunnigas "egentliga" uppfattning (s. 73). Jag har alltså i sammanhanget disponerat min framställning utifrån en tydlig distinktion mellan vetenskapsmoraliska normer och andra veten-

* Prof. em. i historia

1. "Metod och forskningsmoral: Reflektioner med anledning av Simon Larssons avhandling", *Historisk tidskrift* 132:1 (2012), s. 65–74.

skapsnormer och avslutningsvis också uttryckligen sagt detta. Därför är jag förbluffad och irriterad över att Salwén utan vidare påstår, att jag använder forskningsnormer och forskningsmoral på ett sätt som gör dem till synonymer. Jag har tvärtom i årtal försökt diskutera skillnaden, även om jag oftast betonat de kunskapsteoretiska forskningsnormernas roll, eftersom jag ansett och fortfarande anser dem alltför ofta förbisedda i den nutida diskussionen om historisk vetenskap.²

I två olika sammanhang säger Salwén också, att bara om man kan visa att en forskare "haft för avsikt" att vilseleda, kan man rätteligen anklaga denne forskare för oredlighet (s. 242, 246). Eftersom avsikter nästan alltid är oåtkomliga för andra än den handlande – som Salwén nämner (på det förra stället) får man söka sig fram genom att tolka handlingar och uttalanden – blir alltså bevisläget mycket svårt. Jag menar dock att metodregler och andra normer är bindande oavsett avsikt, eftersom slarv med metoden också är ett vetenskapligt fel.

Salwén lyckas att få mig att framstå som en grinig gammal gubbe ("Torstendahl är missnöjd"; s. 237) genom att citera ett enda exempel från min kritik, och det två gånger. Om klargörandet skulle bestå i att ge den bilden så har han lyckats, men grinig gubbe-bilden skapar inte klarhet i vad diskussionen handlar om. Den första delen av min artikel handlar om några av normerna för historisk kunskap och hur jag menar att Larsson inte tillämpar dem ordentligt vid sin behandling av de sakkunnigutlåtanden, som ligger till grund för nästan hela hans avhandling. Där har jag en annan mening än fakultetsopponenten, professor Mats Persson, och min mening kan Salwén inte rätt och slätt tillbakavisa med att opponenten inte säger sig ha hittat något sådant fel.³ Även en fakultetsopponent kan förbise saker, och om Salwén vill visa något måste han ta upp en sakdiskussion om dessa frågor. Men liksom så många andra filosofer är han inte intresserad av den historiska kunskapens teori, utan behandlar enbart moralfrågan.

I fråga om forskningsmoralen tycks Salwén mena att Larssons påståenden om vad "Torstendahl menar" utan hänvisningar till någon text av

2. I en nyutkommen bok, *The Rise and Propagation of Historical Professionalism* (London & New York 2014), diskuterar jag historikerns kunskapsnormer, och där tar jag också upp ett problem som Salwén nämner, nämligen hur ny kunskap genereras i historisk forskning.

3. Se Salwén (2014) s. 241–242. Jfr också opponentens recension av avhandlingen i *Historisk tidskrift* 131:3 (2011), s. 678–684.

mig är moraliskt oförvitliga, om Larsson själv tycker så.⁴ Att jag inte kan återfinna dessa meningsyttringar i min produktion och själv anser att jag absolut inte har uttalat något sådant, väger tydligen mycket lättare. Att jag på det sättet inte ges möjlighet att replikera i sak, tycks inte spela någon vetenskapsmoralisk roll för Salwén. Det borde det göra.

Själv menar jag att Larsson brutit klart mot två viktiga forskningsetiska normer: 1) Om Larsson, som han påstår,⁵ läst min artikel om metodläroböckerna kring 1900, borde han ha hänvisat till den, eftersom någon motsvarande framställning inte förut existerar och hans avhandling bitvis ligger nära min artikels innehåll i ett avsnitt, samtidigt som han bitvis tycks ha en annan mening i en grundfråga. Detta kan föras in under norm 1, 5 och/eller 8 i Hermeréns och vetenskapsrådets allmänt hållna normlista, som Salwén utgår från.⁶ 2) Larsson uttalar sig i ett flertal sammanhang om och avvisar – ibland i ironiska vändningar – vad "Torstendahl menar" utan att klargöra, var jag skulle ha sagt det han påstår. Enligt min uppfattning har jag aldrig uttalat eller skrivit flertalet av dessa "meningar". Detta är ett flagrant brott mot den forskningsetiska princip, som kräver klarhet och tydliga referenser vad gäller en forskares påståenden om var han eller hon avviker från tidigare forskningsresultat. Det hamnar därför under punkterna 1, 6 och/eller 8 i Hermeréns och Vetenskapsrådets allmänt hållna lista.

Man bör observera, att Larsson förfar på samma sätt också med andra forskare och deras framställningar. Jag uppehåller mig bara vid de yttringar av dålig forskningsmoral, som berör mig direkt, eftersom jag inte vill tala i andra forskares sak.

I stället för att på detta sätt precisera meningsskiljaktigheterna mellan mig och Larsson har Salwén serverat några allmänna förnumstigheter om kvalitet och moral, men vad skillnaden i uppfattningar i grund och botten handlar om tycks han inte ha förstått.

4. "I sitt genmäle till Torstendahl svarar Larsson att han utelämnade vissa överväganden eftersom han ansåg dem falska eller irrelevanta. Om det är den bästa förklaringen till utelämnandet, så är det inte rimligt att tillskriva Larsson avsikten att föra forskarsamhället bakom ljuset." Salwén (2014) s. 242. Här använder Salwén Peter Liptons "inference to the best explanation" på ett missvisande sätt, eftersom Larssons "utelämnanden" strider mot vedertagna forskningsnormer.

5. Se Torstendahl (2012) s. 69.

6. Salwén (2014) s. 238–239. Normalt skulle jag inte klassificera historievetenskaplig forskningsmoral i listans grova kategorier avsedda att täcka allt vetenskapligt förfarande. Till en förfinad klassificering får jag dock återkomma i något senare sammanhang.